

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

*Леонід Оршанський, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ
ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ
МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

У статті представлені результати багаторічної дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності педагогічної моделі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання, проведено їх аналіз й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Перевірка ефективності педагогічної моделі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання проводилася у ході багаторічної дослідно-експериментальної роботи. Для її реалізації було розроблено програму дослідження, яку умовно поділено на чотири етапи:

I етап (1994 – 1996 рр.) – вивчався стан розробки досліджуваної проблеми в її теоретичному і практичному аспектах в Україні, визначалися підходи до реалізації поставлених завдань, була розроблена програма і визначена методика дослідження, створені умови для художньо-трудової підготовки майбутніх учителів. Починаючи з цього періоду, в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка розпочато набір абітурієнтів на спеціальність “ПМСО. Трудове навчання” зі спеціалізацією “Декоративно-ужиткове мистецтво”.

II етап (1997 – 1999 рр.) – на основі вивчення теоретичних положень та стану практики художньо-трудової підготовки вчителів трудового навчання розроблялася педагогічна модель, зміст, технології навчання, виховання і творчого розвитку студентів, визначалися шляхи та умови їх впровадження.

III етап (2000 – 2006 рр.) – розпочато реалізацію педагогічної моделі художньо-трудової підготовки майбутніх вчителів трудового навчання у галузі декоративно-ужиткового мистецтва та програми формувального експерименту.

IV етап (2007 – 2008 рр.) – проведено, систематизовано й оформлено результати дослідження, видано монографію та комплекс навчально-методичних посібників та рекомендацій.

На різних етапах багаторічного експерименту було залучено 716 майбутніх учителів трудового навчання Дрогобицького державного педа-

гогічного університету імені Івана Франка, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Експериментальна частина дослідження передбачала з’ясування ефективності розроблених методів, форм та засобів організації навчально-виховного процесу в галузі декоративно-ужиткового мистецтва та успішності засвоєння студентами відповідного навчального матеріалу.

Чільне місце в дослідно-експериментальній роботі відведено фіксації змін у фаховій підготовці студентів до роботи в школі, зростанні їхньої педагогічної майстерності, а також аналізу впливу на це різноманітних чинників навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Дослідно-експериментальна робота передбачала розв’язання таких завдань:

1) визначення вихідного (в тому числі на початку окремих етапів дослідження) рівня художньо-трудової підготовки студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва – констатувальний етап експерименту;

2) з’ясування основних причин труднощів, недоліків, упущень чи невикористаних можливостей у художньо-трудовій підготовці студентів та способів їх усунення – процесуальне діагностування;

3) експериментальну перевірку змісту навчання студентів різним видам декоративно-ужиткового мистецтва та окремих дидактичних розробок цілісного науково-методичного комплексу, спрямованих на формування у них спеціальних знань та умінь, розвиток творчих здібностей, національне виховання – формувальний етап експерименту;

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

4) оцінку теоретично обґрунтованих й експериментально перевірених педагогічних технологій та ефективності моделі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання – контрольний етап експерименту.

Для попереднього діагностування рівня художньо-трудової підготовки студентів використано результати самооцінки, комплексних контрольних робіт, експертні оцінки викладачів, учителів-методистів та керівників художньо-прикладних гуртків і студій естетичного розвитку. Результати констатувального етапу дослідження дали підставу окреслити основні недоліки і труднощі, що виникають у процесі вивчення студентами різних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Їх було узагальнено й систематизовано у такі групи: перша відображала причини невдалого підбору викладачами змісту навчально-пізнавальної діяльності, друга – об'єктів праці, третя – форм організації та методики проведення занять, четверта – організації самостійної роботи студентів.

На основі встановленого рівня художньо-трудової підготовки нами було організовано навчально-пізнавальну діяльність студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, яка включала вивчення історії та духовно-культурних традицій рідного краю, оволодіння технікою рисунка і композиції, вміннями створювати орнаменти, розробляти і втілювати художні проекти в матеріалі, опанування методикою викладання декоративно-ужиткового мистецтва в школі тощо. З іншого боку, реалізація педагогічної моделі передбачала широку позааудиторну роботу: активне залучення студентів до творчої художньо-трудової діяльності у проблемних групах із проектування декоративно-ужиткових виробів, художньо-прикладних гуртках і студіях з практичного втілення розроблених проектів, організацію екскурсій до виставкових зал та на підприємства народних художніх промислів, подорожей історико-культурними місцями рідного краю, етнографічних експедицій, роботу в архівах і фондах краєзнавчих музеїв, участь у традиційних народних святах, етнофестивалях, мистецьких наукових конференціях тощо.

Основним завданням навчально-пізнавальної діяльності студентів стало, крім формування художніх, техніко-технологічних і методичних знань, спеціальних умінь та навичок проектування і виготовлення декоративно-ужиткових виробів, розвиток у них творчих умінь і здібностей, стимулювання творчої активності та стійкого інтересу до художньо-трудової діяльності, виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва, прилучення їх до кращих надбань національної культури.

Успішну реалізацію процесу художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання зумовлено системою розроблених форм організації і проведення занять та їх змістовим наповненням. Так, на лекційних і практичних заняттях відбувалося фрагментарне прослуховування народної музики, пісень, поезії; студенти ознайомлювалися з традиційними звичаями, обрядами та святами, народною архітектурою і побутом, при цьому широко використовувався автентичний наочний матеріал – декоративно-ужиткові вироби відомих народних майстрів. Ці вироби піддавалися художньо-змістовому, морфологічному та знаково-семантичному аналізу: виявлялися органічні зв'язки з природою, традиціями й історією народу, зіставлялася графіка візуальних знаків та їх лексичних позначень у народних назвах візерунків, досліджувалися еволюція форм і стилістики в орнаментіці, спільні та відмінні риси у художній системі образів тощо. Особлива увага приділялася дискусійним питанням етнокультурного районування, типології та класифікації декоративно-ужиткових виробів. Такі дидактичні підходи сприяли розширенню уявлень студентів про види і жанри народної творчості, цілісність і своєрідність, ансамблевистість декоративно-ужиткових виробів.

Художньо-трудова підготовка студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва здійснювалася на етапі формування знань: від вивчення найбільш загальних категорій, принципів цього виду народного мистецтва до пізнання часткових понять, форм, способів зображення та стилізації явищ і об'єктів навколишнього світу. Водночас вона проходила різні стадії: від формування простих навичок і прийомів роботи з матеріалом та репродуктивної інтерпретації мотивів і сюжетів до більш складних, творчих методів перевірення форм, змісту, образів та ідей у готовий декоративно-ужитковий виріб.

Практичний етап оволодіння різними видами декоративно-ужиткового мистецтва полягав у передачі студентам секретів технічної майстерності виконання декоративних технік, прийомів формотворення, закономірностей орнаментування, способів виявлення художніх образів та їх семантичного змісту, які несуть у собі життєстверджувальний характер, яскраву, розкуту, лаконічну мову, запозичену зі світу природи, у скарбниці фольклору, народних звичаях й обрядах. У сукупності ці особливості викликали у студентів високі патріотичні почуття, оптимістичне ставлення до життя, плекали кращі риси національного характеру, формували людину-творця. Водночас викладачі свідомо прискорювали підготовчі, форму-

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

вальні, репродуктивні етапи навчання, чимшвидше залучаючи студентів до творчої продуктивної діяльності з обов'язковим кінцевим результатом – проектуванням та виготовленням декоративно-ужиткових виробів за власним задумом.

Формування творчої особистості у продуктивній діяльності – головна ідея педагогічної моделі художньо-трудової підготовки студентів. Розробка художніх проектів декоративно-ужиткових виробів та втілення їх у матеріалі сприяли розвитку в студентів нових якостей і, передовсім, – здатності творити й естетично змінювати навколишній світ. Творча праця, яка давала максимальну можливість розкрити всі сторони внутрішнього світу майбутнього педагога, стимулювала найактивніші процеси творчої матеріалізації його духу, самовияву і самоствердження.

У процесі формувального і контрольного етапів дослідно-експериментальної роботи перевірено ефективність розробленої моделі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів, здійснено поетапну перевірку створених у процесі дослід-

раді; рівнем розвитку творчих умінь та здібностей; рівнем національного виховання студентів.

Аналіз середніх показників якості знань студентів проводився з чотирьох основних навчальних дисциплін спеціалізації: “Теорія та історія декоративно-ужиткового мистецтва”, “Основи композиції”, “Практикум із художньої обробки матеріалів”, “Методика викладання декоративно-ужиткового мистецтва”. Для з'ясування рівня якості засвоєння студентами знань, а також перевірки доступності навчального матеріалу було розроблено систему модульних контрольних робіт з кожної навчальної дисципліни та тестові завдання. З метою отримання об'єктивних даних враховувалися дві підсумкові оцінки: першу за результатами модульних контрольних робіт виставляли викладачі, другу студенти отримували за результатами незалежного тестування, проведеного дисертантом. Узагальнені результати оцінювання якості знань студентів контрольних та експериментальних груп на проміжних етапах дослідження відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати оцінювання якості знань студентів з навчальних дисциплін спеціалізації

Групи	Успішність за підсумковим контролем (%)								Абсолютна / якісна успішність (%)
	“відмінно”		“добре”		“задовільно”		“незадовільно”		
	Тест и	МКР	Тест и	МКР	Тест и	МКР	Тести	МКР	
Експеримен- тальні	18,3	19,5	40,4	39,8	41,3	40,7	–	–	100/ 60
$\sum_{OC}$	18,9		40,1		41,0		–		
Контрольні	6,9	8,1	39,0	35,3	50,9	53,4	3,2	3,2	96,8/ 44,65
$\sum_{OC}$	7,5		37,15		52,15		3,2		

ження навчально-методичних матеріалів, засобів розвитку їхніх творчих умінь і здібностей, формування національної самосвідомості.

Перевірка рівня художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання, тобто їхньої фахової компетентності, проводилася в динаміці за такими показниками: рівнем знань з навчальних дисциплін спеціалізації (за результатами модульних контрольних робіт та незалежного тестування) та підсумковими комплексними контрольними роботами; рівнем сформованості умінь якісно виконувати художні проекти, втілювати їх у матеріалі й аргументовано захищати на художній

Дослідження підтвердило, що студенти експериментальних груп мали більш ґрунтовні та міцні знання (за абсолютним показником вищі на 3,2 %, за якісним – на 15,35 %) з навчальних дисциплін спеціалізації.

Контрольний етап педагогічного експерименту передбачав виконання студентами комплексних контрольних робіт. Експериментально перевірено ефективність запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Контрольний етап експерименту підтвердив проміжні результати оцінювання якості знань студентів з навчальних дисциплін спеціалізації й ефек-

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

тивність використовуваної педагогічної технології художньо-трудової підготовки (див. табл. 2).

підходів до художнього проекту та реальність його втілення в матеріалі, якість оформлення поясню-

Таблиця 2

Узагальнені результати оцінювання комплексних контрольних робіт

Показники успішності	Експериментальні групи (n = 120)	Контрольні групи (n = 124)
Абсолютний	100%	96,8%
Якісний	56,4%	42,3%

Крім дослідження якості знань студентів в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу та рейтингового контролю, за 100-бальною шкалою оцінювався рівень сформованості практичних умінь і навичок розробки художніх проектів, втілення їх у матеріалі та публічного захисту (творчої практичної підготовки). Для цього розроблено відповідні критерії: 1) оцінювання процесу виконання художнього проекту та втілення його в матеріалі (обсяг, повнота, правильність виконання етапів проекту; творча новизна, індивідуальний підхід, самостійність, завершеність, готовність до його сприйняття іншими; використання декоративних властивостей матеріалу; оригінальність і гармонійність форми й естетична довершеність орнаментальної композиції; відповідність оздоблення виробу функціональному призначенню, місцевим традиціям та сучасним тенденціям розвитку; дотримання технологічної послідовності, розмірної точності та якості виконання елементів і мотивів декору; правильність організації робочого місця, дотримання правил безпечної праці, бережливе ставлення до інструментів, обладнання й устаткування, економне витрачання матеріалів; раціональний розподіл норм часу на виконання роботи); 2) оцінювання публічного захисту художнього проекту і декоративно-ужиткового виробу (аргументо-

вальної записки (портфоліо): відповідність стандартним вимогам, рубрикація і структура тексту, якість ескізів, технологічних карт, правильність економічних розрахунків). Розроблено рівні творчої практичної підготовки студентів відповідно до: 1) критеріїв оцінювання процесу виконання художнього проекту та втілення його в матеріалі – початковий (0 – 20 балів), середній (21 – 36 балів), достатній (37 – 54 балів), високий (55 – 60 балів); 2) критеріїв оцінювання публічного захисту художнього проекту і декоративно-ужиткового виробу – початковий (0 – 10 балів), середній (11 – 19 балів), достатній (20 – 26 балів), високий (27 – 30 балів). Додаткові бали за інші види робіт (до 10 балів) додавалися студентам за виступи з доповідями на студентських науково-практичних конференціях, підготовку відеоматеріалів, повідомлень для засобів масової інформації, публікацію статей у фахових журналах чи наукових збірниках, активну участь в організації виставок творчих робіт, олімпіадах, конкурсах творчої майстерності, етнографічних експедиціях, етнофестивалях тощо.

На основі отриманих даних проведено узагальнення результатів та виявлено динаміку рівнів творчої практичної підготовки студентів експериментальних і контрольних груп з проектування, виготовлення та захисту декоративно-ужиткових виробів (див. табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка рівнів творчої практичної підготовки студентів експериментальних і контрольних груп

Рівні підготовки	Констатувальний етап експерименту		Формувальний етап експерименту (проміжний зріз)		Контрольний етап експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	14,2 %	14,9 %	17,1 %	15,2 %	19,3 %	15,9 %
Достатній	53,7 %	54,3 %	57,4 %	54,6 %	60,6 %	54,9 %
Середній	23,4 %	22,9 %	19,4 %	22,3 %	16,5 %	23,1 %
Низький	8,7 %	7,9 %	6,1 %	7,9 %	3,6 %	6,1 %

ваність вибору теми, обґрунтованість потреби, практичне спрямування проекту й значення виконаної роботи, обґрунтованість запропонованих

На констатувальному етапі експерименту рівні творчої практичної підготовки студентів експериментальних та контрольних груп практично не

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

відрізнялися, на проміжному зрізі спостерігалася тенденція до підвищення рівня практичної підготовки студентів експериментальних груп та відсутність помітних змін у контрольних групах. На контрольному етапі дослідження рівень творчої практичної підготовки у контрольних групах також не зазнав суттєвих змін, натомість показовою є динаміка зростання високого рівня у студентів експериментальних груп (збільшення становило 36 %) та достатнього (12 %) за рахунок зменшення середнього та низького рівнів творчої практичної підготовки.

Експеримент підтвердив якісні зміни у характері художньо-трудової підготовки та вдвічі вищу динаміку зростання показника високого рівня розвитку творчих умінь і здібностей у студентів експериментальних груп. Причому констатовано зростання творчої активності та інтересу до виконання навчальних завдань творчого характеру. Дослідження також виявило збільшення кількості студентів експериментальних груп із високим рівнем національної вихованості, яке досягало на останньому курсі 79 – 83 %, натомість кількість студентів із низьким рівнем становила поодинокі випадки. Ці результати засвідчили ефективність впровадженої нами методики формування національної вихованості майбутніх учителів трудового навчання у процесі художньо-трудової підготовки.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічної моделі художньо-трудової підготовки вчителів трудового навчання здійснювалася, виходячи з того, що надійність і достовірність оцінки результатів експериментальних

даних становить 95 %. Достовірність отриманих результатів перевірялася методами математичної статистики (використано критерій Стюдента).

Висновки. Результати дослідно-експериментального дослідження підтвердили, що на рівень художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання впливають спеціально створені педагогічні умови та чітке дотримання етапів творчої проектно-технологічної діяльності студентів. Пропедевтична образотворча діяльність, поділ студентської групи на умовні мікрогрупи “живописців” і “графіків”, виконання навчальних завдань творчого характеру, використання інноваційних методів навчання та сучасних інформаційно-комунікаційних і медіатехнологій, “матеріалізація” і пропагування творчих досягнень студентів, створення творчої атмосфери, об’єктивність і доброзичливість в оцінюванні результатів творчої художньо-трудової діяльності, взаємозв’язок аудиторної та позааудиторної форм організації навчально-виховного процесу, робота в архівах і фондах краєзнавчих музеїв, організація екскурсій, подорожей, етнографічних експедицій, зустрічей з народними майстрами, виставок студентських творчих робіт, участь у традиційних народних святах і етнофестивалях, творчий науковий пошук у процесі підготовки курсових, дипломних і магістерських робіт має важливий вплив на розвиток творчої особистості та формування національної самосвідомості студента. Аналіз результатів експериментального дослідження дає підстави зробити висновок про ефективність реалізації педагогічної моделі художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

В Кожній Фразі – Думка

“...закріплення теоретичних знань з основ наук, оволодіння знаннями, вміннями і навичками в галузі техніки і технології, сучасного виробництва; носити здебільшого творчий характер, бути посиленою, систематичною, колективною; щоб самі умови трудової діяльності ставили учнів в позицію повноправних членів трудового колективу; допомагати вихованцям повною мірою вивчити всі стереотипи та особливості сільсько-господарських професій, правильно їх вибирати”.

Олександр Коберник
доктор педагогічних наук, професор

“Матеріальні плоди праці, – можна відібрати, успадкувати, купити; але внутрішньої, духовної, животворної сили праці не можна ні відібрати, ні успадкувати, ні купити... вона лишається у того, хто працює”.

Костянтин Ушинський
видатний педагог-класик

В Кожній Фразі – Думка